

„Naučna“ kritika prof. Zimmermanna.

Dr. Hijacint Bošković O. P.

1. Kad bi bilo istinito ono, što g. prof. Zimmermann tvrdi u kritici: moga djela, tada bismo morali kazati da je knjiga »Problem spoznaje« jedna od najvećih gluposti, koje su se uopće pojavile na kugli zemaljskoj. Kritika najme hoće dokazati, da Bošković nije »verziran u filozofiji«, da ne »poznaje naučne metodike«, da »nema smisla za jezično oblikovanje« kao ni »za misaonu suvislost«. Zato je kritik primoran da izreče »sasvim negativni sud« o djelu. Nesamo da rasprava ne »dolazi u obzir kao znanstvena«, već se »ne može smatrati niti popularnom«. U njoj je »zbrka nabacanih riječi u izrekama i izreka na stranicama, od početka do kraja. Ono istine što je u knjizi, tako je nejasno i nezgrapno i nesustavno i nekritički ispisano, da sve zajedno postaje jedan glomazni galimatijaš. Na svakom se koraku tvrdi tek nešto«. »Mimoilazi najnoviju literaturu objektivizma i realizma«. Znači »pomanjkanje prvotnog uslova znanstvenosti . . . upravo petrificiranje nauke. »Zaustavljanje na sredovjekovnom sistemu sa ignoriranjem daljnog naučnog razvitka, pa zato historijski dogmatizam«. Knjiga »ne znači ni kakav znanstveni novi prilog.« »Gubi uopće obrazovanu vrijednost«.

2. G. Zimmermann i sam vidi valjda nemogućnost ovakve kritike, kakvu je teško naći u povijesti nauke, pa i sam uvjeren, da će malo tko vjerovati u njezinu objektivnost, nastoji na svakij način opravdati svoje stanovište. Upozorava zato čitaoca: »Knjiga zastupa skolastičku filozofiju, koju sam najvećim naporima čitavoga života usvojio, te sam već stoga razloga prema knjizi benevolentno raspoložen.« Ističe, da nije gledao na autora, već da je imao pred očima samu knjigu, što nije učinio uvaženi profesor Ušeničnik, koji da je pohvalio knjigu, jer je imao obzira prema autoru. Ponovno se spominje, da autor kritike »u skolastičkoj filozofiji nalazi duševnu osnovicu za ukupni smisao svog života, dosljedno tome obrađovan je svakom pojavom, koja smjera na izgradnju skol. filozofije.« Nastojao je uvijek da potakne i podupre svakog početnog radnika u filozofiranju. To je bilo i sa Boškovićem. On je i dalje u njegovim očima vrijedan radnik.

3. Svakako je čudno, da g. dr. Zimmermann na kraju ovakove svoje kritike kuša nazvati Boškovića »vrijednim radnikom«. Zar

može biti vrijedan radnik onaj, koji piše »glomazne galimatijaše« i kojemu se predbacuje »pomanjkanje prvotnog uslova znanstvenosti?« Ne nalazi li se već u ovakovom završnom sudu ujedno i priznanje, da je kritika g. dra Z-a neodmjerena i nepravедna?

4. Ako bih se ja mogao varati, kada u kritici g. Z-a nalazim i lični žučljiv ton, mislim da se ne varaju drugi, koji su mi sami od sebe rekli, da je dr. Z. prešao i u tom pogledu granice dopustivosti i da se poslužio i osobnim vrijedanjem. No ja izjavljujem da prelazim preko toga vrijedanja, a samo spominjem g. kritiku da nauka ni najmanje ne napreduje ličnim uvredama. Usput napominjem da ne priznajem g. dru Zimmermannu pravo da mi išta prigovara u pogledu jezika, jer je i ova njegova kritika pokazala da on ne poznaje dovoljno gramatike, a svi znamo kako su prepuna njegova djela gramatičkih i stilskih mana.

No da vidimo što g. dr. Z. tvrdi u svojoj kritici. Ona je sastavljena od dva dijela: u prvom se dijelu tvrdi, da ono, što je u knjizi, ne vrijedi ništa, a u drugom dijelu, da u knjizi nema onoga, što bi u njoj moralo da bude.

I.

Ono, što je u knjizi, ne vrijedi ništa.

I. Najprije se tvrdi, da Bošković nije versiran u filozofiji, da ne poznaje naučne metodike, da nema smisla za jezično oblikovanje i misaonu suvislost.

Da to pokaže, g. kritik trga riječi, izraze i rečenice, iz konteksta, prisilnim načinom povezuje te odjelite čestice u jednu cjelinu, tako da od te mase riječi ispada neka smiješna smjesa, koja po sebi mora biti nerazumljiva i glupa. Evo samo jedan tipičan primjer već odmah na početku. U knjizi stoji napisano ovako: »Ljudski um nikada nije prestao da ispituje narav toga savršenstva. Kako je naravno osjećao postulat ispitivanja i istraživanja, tako mu se narivalo to pitanje. I što je bržim tempom uopće rastao zanos za filozofijom, pa što se ljudsko umijeće više usavršavalo i napredovalo, to je, uporedo s time, to fundamentalno pitanje filozofije dobivalo nove forme, predstavljalo se novim načinom i novim pokušajima. Uopće nema pitanja u povijesti filozofije, koje bi bilo toliko tretirano i toliko diskutirano kao ovo. Problem spoznaje jedno je od onih pitanja na koje je svaki filozof nastojao dati bilo kakav odgovor. Nije to čudno, kad znamo, da je spoznaja intimno savršenstvo čovjeka, usko sraslo s njegovom naravi. Spoznaja je naime ono, što je najplemenitije u čovjeku i što čovjeka zapravo čini nekim posebnim bićem.«

G. Zimmermann sve to resumira na ovaj način: »Od uvijek su ljudi istraživali »narav« spoznajnog savršenstva. U brzom »tempu« istraživanja »narivalo« se to »fundamentalno« pitanje u raznim »nijansama« bilo je »tretirano i diskutirano« — zato jer je spoznaja »intimno savršenstvo«.

G. Zimmermann takvim načinom hoće pokazati, da je knjiga misaono nesuvisla, jezično slaba, bez naučne metodike, a autor da nije verziran u filozofiji.

Prije nego je g. kritik reproducirao taj tekst napisao je doslovce: »Kao uvod ovog pronicavoga posla čitamo slijedeće odlomke.« Dakle to su odlomci? Što se razumijeva pod »misaonom suvislošću?« Što je naučna metodika? U čemu se pokazuje versiranost u filozofiji?

2. Daljnja se kritika služi istom metodom: tu i tamo se uzima po koja rečenica pa se to zajedno spaja. Ne gleda se ništa na to, kako će ispasti to prisilno spajanje rečenica, koje međusobno nemaju nikakve suvislosti, jer se baš to hoće dokazati. Opet ću navesti samo jedan primjer: Nabacivši nekoliko rečenica iz 30. stranice g. Zimmermann preskače cijelu stranicu i navodi ovu rečenicu: »A budući da je spoznaja savršenstvo čovjeka, slijedi, da s njom posjedujemo nešto što prije nismo bili«. Prije svega u knjizi se ne nalazi »p o s j e d u j e m o« nego »p o s t a j e m o«, a time dobiva rečenica sasvim drugo značenje. Kako se vidi, ova rečenica po svojoj formulaciji sadrži donjak nekog argumenta (u prvom dijelu) zajedno sa zaključkom (u drugom dijelu). Koliko je to objektivno prikazivanje misli jednoga pisca, ako se taj donjak istrga iz svoga konteksta, poveže sa rečenicom koja, ne samo da nema nikakve idejne veze s njom, već je čak i prostorno prilično udaljena od nje, može svak lako vidjeti.

3. Poslije toga kritik i sam zapaža, da se upustio u dosadan posao pa s pravom izjavljuje, da mu je dosta te hrestomatije. Mi bismo očekivali, da će se on uistinu ostaviti čorava posla. Međutim, odmah u drugoj periodu pada ponovno u pogrešku, trgajući izreze i rečenice, prišivajući tu i tamo po koji usklik čuđenja, na koji se konačno svodi sva bit te »znanstvene« kritike. Usto se i opet kritik sjeti svoga grijeha pa patetički kliče: »Ta rekoh, da neću citirati«. Ipak se ponovno vraća na istu metodu, pa u istoj periodu izlaže ruglu ono, što je najbitnije u knjizi, skolastičku nauku o komunikaciji. Nadalje se kuša pokazati, kako knjiga sadrži samo zbrku nabacanih riječi u izrekama i izreka na stranicama od početka do kraja: da se tu i tamo tek tvrdi nešto. I g. Zimmermann da zorno prikaže čitateljima »Bog. Smotre« kako knjiga sadrži samo nedokazane tvrdnje, nejasne i nabacane riječi, služi se nečuvenim načinom u povijesti nauke. Uzima na pr. jednu rečenicu iz poglavlja o razvitku subjektivizma, i povezuje je s drugom iz poglavlja o kritici subjektivizma. Trga zatim samo 15 rečenica iz prostora od 59 stranica, te ih spaja bez smisla. Te su rečenice dakako uzete bez ikakva kriterija. Usto su mnoge od tih konačan rezultat dugog dokazivanja koje se, naravno, u cijelosti izostavlja. Nekoje opet samo sjećaju na rezultat polučan razglabanjem iznesenim u prijašnjim poglavljima. Učinjen je dakle od cijele knjige jedan glomazan galimatijaš, baš ono što je kritik htio polučiti,

pa djelo Boškovića doista izgleda kao zbrka nabacanih riječi u izkama i izreka na stranicama.

To bi se dakle zvala naučna kritika, koja je nastala iz probudenoga naučnog etosa. Time je mišljenje izneseno, knjiga se izbacila iz naučnog inventara, naučnoj pravednosti prema drugim filozofskim nazorima je zadovoljeno, a valjanost (to jest nevaljanost) knjige je objektivno određena.

4. Držim da na ovu kritiku ne moram ništa potanje odgovarati, pa ću samo postaviti koju opasku:

a) Smatram neozbiljnim i naučnog radnika nedostojnim činom besmisleno trganje riječi, izraza i rečenica, te nelogičko njihovo povezivanje u cjelinu, koja baš zato postaje zbrka besmislenih izraza. Neozbiljno je i nedostojno na taj način dokazivati nesuvislost, nelogičnost, nepovezanost, neznanstvenost i nejasnoću knjige.

b) Na tu samovoljnu hrestomatiju osloniti svoj potpuno negativan sud o knjizi, zaniijekati zatim njezinu svaku vrijednost, uništiti čak sav sadržaj nutarnje nauke u knjizi, u kojoj, moramo priznati, njezin autor bar nastoji dokazati sve svoje tvrdnje te se vidi posvuda nastojanje da obrazloži svoje stanovište argumentima zdrave filozofije — to pokazuje doduše samosvijest čovjeka, koji si utvara da može meritorno, bez dokazivanja dizati i postavljati na pjeđestal znanosti ljude po svojoj miloj volji, ali usto je to očit znak, da kritik, barem ovdje, nema smisla za znanstvenu kritiku i naučnu metodu, iako se do dosade pozivlje na »nauku« kao da bi to bila isključivo njegova svojina.

c) Naročito to vrijedi u filozofiji, u kojoj, kako se izrazuje sv. Toma, autoritet nema nikakve vrijednosti, pa smo u punom pravu, da svako superiorno nadmudrivanje takvih ljudi s prezirom zabacimo na isti način, kako će i g. Zimmermann s visoka zabaciti sud inače slavnog filozofa, profesora na univerzitetu u Friburgu, gosp. Ramirez, što ga je on izrekao o Zimmermannovu referatu, održanu na internacionalnom kongresu u Rimu god. 1925., kada je napisao: »Otras (misli se na referate) hay, como las de Zimmermann, Krzesinski, Masnov, que podieran muy bien ser presentadas por algun estudiante...« (La Ciencia Tomista 1926. N. 99. str. 458). Ocijeniti rad sveučilišnog profesora, u kojem je radu taj priznati radnik iznio rezultate svoga naučnog istraživanja kroz cijeli naučni život, kao disertaciju početnog studenta, a to ne dokazati, to je ipak previše. I gosp. je Zimmermann u potpunom pravu da na taj superiorni sud s još većom superiornošću i filozofskim prezirom odvraća g. Ramirezu jednom odrešitom riječju: Glupost! — Gospodin je Zimmermann rekao jednu veliku istinu.

d) Ali se zato moramo čuvati da kritiku jednog dijela ograničimo na par znakova usklika koje prišivamo tamo i amo uz pojedine rečenice autora. Takvom se kritikom izvirgavamo opravdanoj pogibli, da nas ozbiljni ljudi mogu držati početnicima u filozofiji,

jer bi ti usklici čudenja mogli biti znak našega neznanja, kad je jasno, da se više puta u životu čudimo onome, što nam je nepoznato. »Illi, qui philosophati sunt« veli sv. Toma »et qui nunc philosophantur, incipiunt philosophari propter admirationem alicuius causae«. (I. Metaph., lect. 3. n. 54.) A na drugom mjestu ima slično: »Nota quod sacerdotes in Aegypto propter admirari incoeperunt philosophari.« (In IV. lib. Boetij De consolatione Philosophiae). A Platon je kazao: »Maxime enim philosophis hoc usu venit ut admirentur, neque enim aliud praeter hoc est philosophiae principium.« (Theaetetus).

e) Uistinu g. Zimmermann izrazuje svoje čudenje i nad onim rečenicama, koje se, nekim sretnim slučajem, mogu naći izrečene, iako je doslovce, a ono bar po smislu, nesamo kod najvećih umnika, kao Aristotela i sv. Tome, koji su živjeli u dalekim vjekovima, pa bi se zato njihova nauka nekima mogla pričiniti zastarjelom, nego je činjenica, da se te iste srednjovjekovne zasade mogu naći i kod velikih predstavnika suvremene filozofije, pa se moraju smatrati kao usvojena baština »vječne filozofije«, preko koje je nerazborito prijeći jednostavnim usklikom čudenja.

II.

Ono, što je vrijedno, u knjizi nema, a trebalo bi da bude.

Čudno izgleda ovo nastojanje g. kritika da zaniječe svaku vrijednost knjige. On se ne zadovoljava da to jedamput istakne, već se neprestano vraća na isto pa u različnim formama hoće temeljito uništiti knjigu svoga štićenika. Pošto je sveo sav sadržaj knjige na »glomazni galimatijaš«, u kojem je samo »zbrka nabacanih riječi« bez suvislosti, naučne metodike, upravo »petrificiranje nauke«, g. kritik prelazi na pozitivni dio i iznosi ono, što u knjizi fali. Moram priznati, da mi je neshvatljivo nabranje ovih nedostataka knjige, koja ne vrijedi ništa. Ako »Problem spoznaje« nema nikakve pozitivne vrijednosti, čemu iznositi ono, čega u knjizi nema? Jer ljudi se mogu pitati: u kojoj knjizi, kad ona i ne postoji kao neka vrednota? U »glomaznom galimatijašu« sve, što jest — jest glupost; a ono, što je dobro — fali. I kad bismo htjeli iznositi ono, što takvoj jednoj nemogućnoj knjizi fali, mi bismo morali nanizati sve ono, što mi smatramo da je dobro i čime mislimo da se može riješiti postavljeni problem, kad već autor knjige nije bio sposoban da to učini. A budući da se u knjizi radilo o noetičkom problemu, kojega Bošković nije znao riješiti, mi s pravom očekujemo, da će nam g. Z. u ovom drugom dijelu kritike iznijeti kratak sadržaj zaslada, kojima on misli da se daje odgovoriti na postavljeno pitanje, a koje je već iznio u svom djelu »Opća noetika«.

Medutim, molim čitatelja da svrati pozornost na nekoje činjenice, koje se u kritici nalaze.

Prvo: Iako se u »Problemu spoznaje« na dugo raspravlja o ovim pitanjima: a) odbacivanju imanentističkog tumačenja spoznaje, b) dokazivanju da shvaćanje nije istovjetno s bitkom (protivno Berkeley-y esse est percipi), c) da egzistiraju objekti neovisno od svijesti, d) da mi možemo ove objekte misaono upoznati, kako su oni sami po sebi i t. d., ipak g. kritik spočitava da se nije o tim pitanjima raspravljalo. Među ostalim se napominje da »problem spoznaje treba svakako da za svoje polazište uzme jedan priznati minimum«. Medutim autor »Problema spoznaje« počinje raspravu sa konstatacijom, da je spoznaja »n e š t o«, a g. Z. na to primjećuje: »Da ne bi u današnjem vijeku još neko o tome podvojio!«

Drugo: Iako se autor »Problema spoznaje« ograduje od toga da se upusti u raspravu svih problema, te se ograničio na jednu određenu stvar, pa zato nije nikako spadala u njegovu radnju raspravu o psihološkoj nauci o poimanju, ipak ga g. kritik upozorava da se w ü r z b u r š k a š k o l a zblizuje sa tomističkom psihologijom.

Treće: Iako auktor »Problema spoznaje« na dugo polemizira sa Kantom i Berkeleyom, ipak kritika upozorava autora, da su ova dva autora (zajedno s Hume-om) živjeli i učili p o s l i j e Tome Akvinskoga.

Četvrto: Iako se u knjizi brani i dokazuje tomistički objektivizam, ipak se spočitava autoru, da je propustio prikazati rezultate dojakošnjeg istraživanja i da nije pokazao, kako se ne smije identificirati »akt« i »objekt« i ovdje se navodi, među ostalima, i H u s s e r l.

Peto: Iako se u knjizi pokrepljuje realizam mnogim autorima, koji još i danas uspješno rade, g. kritik nalazi nedostatak u tome, što se nije realizam utvrdio »na njegovu današnjem stepenu razvitka« i s tim u vezi citiraju se dva autora G e y s e r i K ü l p e. Premda je ovaj zadnji unro otrag 18 godina i premda »Problem spoznaje« pokazuje poznavanje autoriteta još većih od njega, koji rade u našim danima, ipak se tako insistira na njegovoj suvremenosti, da se on do četiri puta citira. U vezi s Külpe-om spominju se »rezultati dojakošnjeg istraživanja«, govori se o »gigantskoj borbi novog realizma«, spominju se čak najvideniji predstavnici skolastike, koji su istakli srodnost Külpea sa skolastikom.

Ako se predbacuje autoru, da u knjizi nije raspravljao o problemima, koje je on na dugo u istoj knjizi rješavao, mislim, da to može biti zato, što g. kritik nije zadovoljan s postavljenim rješenjem. Ako se upozorava autor, da je poslije Tome živio Kant, kojega je autor i previše kritizirao, to može biti zato, što g. kritik misli, da se treba okoristiti pojavom Kanta. Ako se spočitava autoru nepoznavanje objektivizma H u s s e r l o v a, to opet može biti zato, što g. kritik misli, da treba poći njegovim putem. Kad usto gosp. kritik misli da smo s tim objektivizmom tek na po puta i da treba učiniti još jedan korak, koji je izvojštila gigantska borba suvreme-

nog realizma Geysera i Külpea, tada mislim, da g. kritik svakako hoće da se usvoji realizam tih dvaju filozofa. Radi se dakle o kombinaciji: Kant, Husserl, Geysers-Külpe.

Uistinu g. Zimmermann je napisao u »Godišnjaku Sveučilišta« u Zagrebu 1924/25. — 1928/29. na str. 47. ove riječi: »On (dr. Ušeničnik) smatra da se realizam ne može sistematski tretirati iz a objektivizma, kako je u neoskolastici otpočeo Mercier, a kako sam i ja rasporedio svoju Noetiku — ne povodeći se za Mercierom, nego potaknut poznavanjem Kantove filozofije u jednu, a napose Husserla (za objektivizam) Geysera i Külpea (za realizam) u drugu ruku.«

Usto je o svojoj psihologiji izjavio: »Nije nadalje istina, da se moj filozofski nazor o duši oslanja na katolički tomizam, koji da se u mojoj knjizi posvuda širi. Psihološki je u empirijskom dijelu knjige zastupan nazor würzburške škole... (Hrvat. Straža 1932. br. 202).

U knjizi, dakle, Boškovićevoj fali, osim Zimmermannove nauke o duši, njegov noetički sistem, koji je izradio potaknut poznavanjem Kanta, Husserla, Geysera i Külpea.

Uistinu upada u oči sličnost između članka u »Godišnjaku« i kritike u »Smotri«. Kritika iznosi ideje iznesene u »Godišnjaku«. Samo je razlika u načinu, kojim se iznosi. »Godišnjak« servira nauku kao sistem g. Zimmermanna, a kritika kao naučne rezultate savremenog istraživanja. Dok je »Godišnjak« imao pokazati originalnost auktora djela »Opće Noetike«, kritika je imala za cilj da pokaže, kako Bošković nije upućen u rezultate moderne filozofije. Zato kritika obiluje citatima, što se ne vide u »Godišnjaku«. Ne treba ni spomenuti, da članak u »Godišnjaku« iznosi plan noetike, koji je opširno obrađen u knjizi g. Zimmermanna »Opća noetika«. Prema tome sav sadržaj kritike mogao bi se resumirati slijedećim riječima:

Ja, dr. Stjepan Zimmermann, u svojoj knjizi »Opća noetika«, koja je izašla u drugom izdanju u Beogradu 1926. »prikazujem rezultate dojakošnjeg istraživanja« i time na prvom koraku dolazim do objektivizma (Husserl) »utvrđujem usvojeno stajalište na njegovu današnjem stepenu naučnog razvitka« (Geysers-Külpe) te prema tome moj »novi« »realizam predstavlja gigantsku borbu napose sa izakantovskom filozofijom« i postaje jedini naučni kalup znanstvene knjige, po kojem moraju biti ukalupljene sve knjige i utvrđeno svako rješenje, »dakako ako ima pretenzije na kritičnost i sustavnost u vezi sa savremenom naukom o spoznaji«.

Atqui vrijedni početni radnik, dr. Bošković Hijacint, »kojega sam uvijek nastojao potaknuti i poduprijeti«, usudio se, nesamo da ne sluša moga savjeta i usvoji dragocienu nauku, koju sam ja izložio u svojoj naučnoj knjizi, već je, prešavši s prezirom preko »rezultata dojakošnjeg istraživanja«, pošao sasama oprečnim putem i učinio pokušaj da dođe do rješenja problema sasama drugim stazama.

Ergo: »Sasvim je razumljivo, da ona (knjiga) ne znači nikakav novi znanstveni prilog«, »gubi opće obrazovanu vrijednost«, »znači petrificiranje nauke«, te se mora o njoj izraziti sasvim negativan sud. makar prof. Ušeničnik govori protivno, koji je, zato, što je knjigu pohvalio, neobjektivan.

Držim, da je sama ova konstatacija već za sebe dovoljan odgovor, pa ću samo nekoliko opaski nadodati:

a) G. dr. Zimmermann je potpuno slobodan da usvoji rezultate, koje hoće, ali bi morao dopustiti mogućnost, da drugi smatra te rezultate sasvim promašenima i da poče u rješavanju problema spoznaje drugom stazom, kako je to učinio dr. Ušeničnik, i kako je to ujedno učinio autor »Problema spoznaje« i time je taj »vrijedan radnik« ispunio ono, što je kazao svome »podupiratelju«, još prije nego se stavio na pisanje svoga djela, kad mu je otvoreno priznao, da se mora potpuno odvojiti od njega u rješavanju ovoga problema.

b) Kad je g. kritik konstatirao činjenicu, da se nauka iznesena u »Problemu spoznaje« kosi s njegovom »Noetikom, on je morao tu nauku naučno pobiti a ne djetinjasto se njoj izrugavati kao praznoj slami, te poslije toga svoju nauku predstaviti kao dragocjeno blago i staviti je pod okrilje »dojakošnjih naučnih rezultata« i tako je braniti obilježjem suvremenosti, kao da bi kriterij istine bila novost a ne objektivnost i uvjerenost i kao da poslije Külpea nije znanost ništa napredovala. Da li je g. Zimmermannu poznata polemika, koja se zadnjih triju godina vodila između prvaka skolastike (Gilson, Noël, Garrigou—Lagrange, Roland—Gosselin, Jolivet), a kojom je polemikom uzdrmana noetika, koja je među skolasticima nastala pod utjecajem moderne filozofije?

c) Pogotovu se ne ćemo dati zavesti od te »novosti«, kad znamo, da se radi o nauci, koja je posudena od samih skolastika, pa se zato može naći na njezinim pravim izvorima s jedinom razlikom, što nije patvorena. Danas je svima jasno, da je tzv. objektivizam njemačke fenomenologije (Husserl) nastao pod utjecajem skolastičke nauke o intencionalnosti. Tu nauku unio je u modernu filozofiju Brentano (vidi *Psychologie von empirischen Standpunkt*, 1874. str. 115 sl.), koji je poznao Aristotela i Tomu Akvinskoga. Ali, kako opaža Maritain (*Rivista di fil. neosc.* 1932. str. 15.), Brentano nije dobro poznao skolastičke nauke pa zato ni Husserl, njegov učenik, nije mogao doći do pravog objektivizma (Rabau, *La logique d'Edmund Husserl*, R. de sc. ph. et th. 1932. n. 16). Radi se dakle o skolastičkoj nauci, koja je u dobroj dozi iskrivljena. Da li je razborito usvojiti tu nauku i na temelju nje sagraditi svoj sistem i drugoga siliti da te »rezultate« usvoji uza sve to, što i sami priznajemo, da se tom naukom još ne dolazi do pravog realizma, već da nas ona ostavlja na polovici puta — kad ovaj drugi radnik zna posegnuti za prvim izvorima i u njima nalazi nepatvorenu i neiskrivljenu nauku, kojom može da riješi problem u svoj njegovoj sadržini?

d) Time otpada potreba da svoju noetiku razdijelimo po uzoru g. Zimmermanna, te mi možemo, zajedno sa g. Ušeničnikom, smatrati, »da se realizam ne može sistematski tretirati iz a objektivizma«, pa prema tome kombinacija Husserl, Külpe, Geysler = Zimmermann potpuno propada, a famozni »rezultati dojakošnjeg istraživanja« postaju bespredmetni. Time smo pokazali, da na nijedan način ne usvajamo nauke g. kritičara, pa prema tome njegova kritika, koja operira argumentacijom: jer nije kao moje, ne vrijedi ništa — postaje smiješna.

e) Niti upaljuje pred ozbiljnom publikom citiranje autora, koje je trebalo navesti i kojima je trebalo utvrditi usvojeno stajalište. Misli li g. Zimmermann, da u jednoj knjizi treba citirati sve autore, koje uopće poznajemo? Kad bi g. Z. i mislio, da autor Problema spoznaje« nije poznavao drugih autora osim onih, koje je citirao (što mislim da ne će dopustiti ovako ilogičko zaključivanje!) ipak ni u tom slučaju se ne može govoriti o nepoznavanju »naučnih rezultata dojakošnjeg istraživanja«. G. Kritik sigurno ne sunnja u to, da je autor »Problema spoznaje« dobro poznavao Zimmermannovu »Opću noetiku«. A ne mogu misliti, da je pisac »Opće noetike« zaboravio »iznijeti rezultate dojakošnjeg istraživanja« da nije »uočio i sustavno rasporedio njihove detalje, da nije eksponirao različne nazore i napokom da usvojeno stajalište nije utvrdio na njegovu današnjem stepenu naučnog razvitka« (riječi su g. Zimmermanna), pa prema tome da njegova knjiga ne predstavlja »gigantsku borbu« za realizam. Zato je sigurno da je autor »Problema spoznaje« vrlo dobro poznavao te nove rezultate, barem u njihovoj reprodukciji, ako ne na njihovim prvim izvorima.

f) Prema tome smatram, da kritika, koja se ograničuje na izrugavanje tude a ne uzvisivanje svoje nauke nije ozbiljna i da se ne moram upuštati poblize u njezino pobijanje. To ću učiniti, kada g. Zimmermann izvoli poblize opravdati svoje tvrdnje i pokazati, da je nauka iznesena u »Problemu spoznaje« zabluda i da je zato treba zabaciti. Tada će nastati prava naučna polemika. Stoga g. dr. Stjepan Zimmermann ima riječ.

